

CORINA ISABELLA CSISZÁR¹, ROMÂNIA

De vorbă cu Dr. Ion Petrovai despre tradițiile din Petrova

„Sunt născut și crescut în Petrova, cu o activitate de 50 de ani aici. Am absolvit Școala Primară în Petrova, Gimnaziul la Satu Mare, Universitatea Babeș-Bolyai de la Cluj și doctoratul la Cluj. La mine a fost o situație mai neplăcută, dar până la urmă am dres-o. Eu am început cu exegetul operei lui George Coșbuc, la Prof. Univ. Dr. Gavril Scridon, fostul decan al facultății din Cluj. Și am avut ca temă „O istorie a literaturii Țării Maramureșului de la origini până în prezent”. Și domnul profesor a murit în timpul studiilor mele. Și după aceea trebuia să găsesc un loc liber. Și m-au trecut la slavistică la profesorul Onufrie Vințeler. El mai venea la Baia Mare, are vreo 10 doctori în zona asta. Și trebuia să mai fac un tronson cu scriitorii originari din Maramureș, de origine ucraineană, slavă. Și lucrarea mea s-a numit „Valori culturale ucrainene în contextul spiritual al Țării Maramureșului”. Dar lucrarea a fost luată de către Centrul de Studii Transilvane. Lucrările erau trecute pe CD și le vedea lumea care era interesată. Și mă trezesc cu un telefon de la Centrul de Studii Transilvane, condus atunci de Ioan Aurel Pop, dar el atunci a plecat la Roma la Academie și era acolo adjunctul lui, Ioan Bolovan. Acum este istoric, membru corespondent al Academiei Române. Eu când am auzit, am fost foarte fericit. „Mi-a zis așa: „Știți, nu ne-ar interesa partea cu românii, dar nu avem cu ucrainenii nimic”. Și mi-a mai trebuit o vară să circumscriu tema în ansamblu cu specificul cerut de ei. Și atunci a apărut lucrarea „Multiculturalism în Țara Maramureșului” și subtitlul „Valori culturale ucrainene”. Așa a apărut la Editura Academiei din Cluj, Centrul de Studii Transilvane.

La primele ediții ale Festivalului de la Sighet am putut merge cu Tânjaua, că era obicei laic, atenție, până în 1989 nu erau crai, Maria, Iosif, îngeri, erau doar dracii și jizii, păstorii. Nu era nimic religios. Era „Festivalul Datinilor și Obiceiurilor Laice”. Așa s-a numit. Și ăla l-a ctitorit Academicianul Mihai Pop, el o reușit să-i convingă pe mai marii partidului. S-a ocupat apoi Nicoară Timiș, fostul director al Centrului vostru. Apoi a preluat conducerea Ion Bogdan (Dumitru Iuga). Și apoi după aia a venit fostul director Ștefan Mariș. Instructori au mai fost și alții. Am fost prieten și cu Liviu Borlan care a fost muzicolog. La istorie era Mihai Cupcea.

---

¹ Drd. Școala Doctorală de Studii Culturale, din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, de la Universitatea de Vest Timișoara; redactor – șef la revista Memoria Ethnologica a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Liviu Borlan” Maramureș.

Conac din Petrova; foto: Florin AVRAM

- Se practică în Petrova un obicei numit mersul cu tileaga?

- Este obiceiul cu care se-ncepe și se termină anul. Se făcea în seara de Anul Nou. Obiceiul eu l-am prins în 1968, în primul an de învățământ al meu. Ce însemna asta? Era o tileagă dinainte, a carului, cu ruda, nu cu inima care era anexată. Am văzut obiceiul pe viu. Era un grup de feciori cu zgărzi de clopote și de zurgălăi, așa cum se puneau și la cai. Toamna sau când se mergea în vizite de paradă, se puneau pe cai clopote din astea de aramă.

- Cine le confecționa?

- De la târg, de la țigani le lua. Țigani era și un aranjament și o testare. În ce sens aranjament? Poate fata se înțelegea cu băiatul să meargă cu tileaga. Asta era o probă pentru părinți. Sau ca să-și testeze feciorul valoarea socială față de familia fetei. Secretul era să intri pe cât se poate de nesurprins pe furiș, în ocolul omului, să deschizi poarta, să întorci tileaga și să scuturi clopotele. Nu era nimic altceva. Dacă feciorul era agreat de părinții fetei, atunci se deschidea ușa, se primea grupul de feciori, se căuta ceterașul. Acum nu mai umblă la noi ceterașii și țigani a colinda. Atunci umblau frecvent ceterași și cei mai slabi și cei buni. Și primeau o bucată de cârnaț, o bucată de slănină. Feciorii aduceau horincă și se făcea un soi de avampremieră a pețitului. Dacă era primit intra în casă și se făcea

petrecere. După această formulă agreabilă, veneau părinții feciorului în pețit, ca să nu fie de răs, să fie refuzați. În varianta în care nu i se deschidea, cel care a venit cu grupul, zicea: „hai, mă, la altă casă”. Toți aveau câte o casă „de verificat”.

Tot în seara de Anul Nou, se puneau „domni”, alții le zic „metehăi”, „domni” sau „doamne”. La feciorul bătrân îi făceau „doamnă” și la fata bătrână îi făceau „domn”. Unii care știau și pânneau, evitau să li se pună și tabla, dacă îi prindea pe cei ce puneau. De obicei fetele care erau suspectate să fie ridiculizate în formula asta, își puneau păzitor. Le puneau pe stâlpii electrici ori în pomi. Și era scris, fie că era în versuri populare făcute, fie că scria numa că a venit la cutare și cutare.

- Cine făcea metehăii?

- Poi cine dorea să ridiculizeze fata sau feciorul, adversarii, fie un om care fusese refuzat. Erau răzbunări, fata îl plătea pe unul să i-o facă feciorului, că nu urca ea în plop sau în mesteacăn, în nuc sau în măr.

- Și după ce se lua metehăul, ce se făcea cu el?

- Știu pe unul care e mort amu, era el mai hâtru, i s-a pus, a luat „doamna” și pe vremea aia era bufet. A luat-o de mână și s-a dus și a băut cu ea-n bufet. Dar a fost o replică individuală, nu i-o poți atribui obiceiului.

- Sunt zone unde mascota este așezată la masă, existând credința că „acela de obiele îl aduce pe acela de piele”. Și i se așază în față mâncare și băutură ca să își favorizeze destinul.

- Eu de fetele acelea știu că au luat jos păpușa și au distrus-o. Și de feciorul acela știu care a dus-o în bufet. A dus-o la cinstit, o autoironie. Noi mergeam să vedem ce și cum, neavând televiziune, era singura treabă, erau singurele senzații locale.

- Portițele se furau?

- Se furau, în general pe fete voiau să le facă de răs. Și părinții fetelor le legau mai bine sau păzeau. S-au întâmplat și pagube, au dus o dată o poartă și au aruncat-o în apă. Asta deja nu mai era o glumă, era o făcătură proastă.

Mai era numărul parilor din gard, tot în seara de Anul Nou. Gardul era din nuiete și se duceau fetele, legate la ochi și numărău de la nouă la unu. Parul ales și-l lega cu fir roșu ca să-l știe, asta însemnând cum i-a arăta bărbatul, drept, strâmb, gros, noduros, în funcție de cum era parul. În grup mergeau fetele la pari.

- Interpretarea parului se făcea atunci sau a doua zi?

- Mi-e greu să spun, nu am asistat la interpretare. Mai era un obicei, nu știu cât s-a moștenit sau cât s-a împrumutat, știu că se duceau la râu cu vederea de la apă, cu găleata curată și aduceau o vedere de apă, să ne spălăm toți cu apă nouă, la Anul Nou. Nu din fântână, de la râu. Nu știu de unde a venit obiceiul, dar eu l-am trăit acum 60 de ani.

Venea Boboteaza care era cu sfințirea obișnuită, dar sărăcia socială, făcea ca după preot, oamenii săraci, în special țiganii, să umble să primească doi, trei cucuruzi de la gazda la care veneau. Popa primea o cană de mălai luștit, de trei litri. Și avea un om special care purta asta și i se zicea „cal”. Și calul ducea mălaiul la o casă și popa-și nota de unde-l are de strâns. Strângea mult mălai fiindcă era producție. Mama a dat până la 90 de ani, în ultimii doi nu a mai dat, pentru că nu o mai avut producție. Dar când o cumpărat a zis: „nu mai pot da, din cumpărat nu-i primit”. Mălaiul și banii popii, asta era contribuția ei.

- Cum era primit preotul? Se pregătea ceva special în casă?

- Se întâmpina cu crucea împodobită.

- Cum se împodobește crucea?

- Era o cruce din lemn, împistrită, ornamentată nu grozav. A noastră, a lui tata a fost foarte simplă. Dar era îmbrăcată cu spice de grâu și de ovăz, busuioc și o năframă, o pânzătură frumoasă și legată cu un brâu. Asta era ornamentul.

- Se numea cumva crucea aceea? Pentru că sunt zone unde i se zice „păpușă”.

- Nu rețin asta să-i fi zis așa, era Crucea. Îl întâmpinai cu crucea iar crucea avea lumânare aprinsă. Nu aveai lumânarea ta în mână. Popa era însoțit de vecinul cu lumânarea adusă până la tine. Tu iară te duceai până la următorul vecin la care se ducea popa, cu lumina și crucea aprinsă.

- Ce frumos se transmitea energia de la unul la altul!

- Da! Din om în om, din casă în casă. Vecinul nu intra în casă, intra doar popa, era liantul fenomenului, preotul.

- Se mai practică?

- Eu îl primesc, nevastă-mea o luat o cruce ornamentată frumos. Ține de un anumit primitivism îmbrăcarea crucii.

După Bobotează vin chișlegile cu nunțile care au fost absolut tradiționale. Această avampremieră a nunții era tileaga. Se adunau, se negocia, feciorul mergea la fată uneori cu amândoi părinții, dar de obicei numai cu tata. Se ducea o litără de horincă și se zicea: „am auzit că aveți o clăiță de otavă, n-ați vinde-o?” Ce se mai discuta nu știu, nu am asistat la vreo pețire autentică. Urma nunta care se făcea în două locații, la mire și la mireasă.

- Dar până să se facă nunta, se făcea steag la mire și se cosea cunună la mireasă?

- Păi da, pregătirea se făcea în două locuri, pregătirea miresei și pregătirea steagului. La steag participau numai druștele, adică domnișoarele de onoare, nu mireasa, și stegarul. Druștele se ocupau de ornamentatul steagului, de împodobit struțuri. Atunci se făcea cu ornamente din ceară albe, dacă ați văzut pe la muzee pe fundal de pospan sau de tidru, de verdeață. Erau flori din ceară albă și unele erau învelite în staniol și cu o bobîță.

Eu am mai prins cununa, când am devenit profesor, deja o apărut șlaierul, adică voalul.

- Cine le confecționa?

- Se vindeau special în târguri, erau făcute cu oglinzi. Erau femeii care le făceau, dar din piese disparate. Aveau oglinzi mici în ele încastate, aveau ornamente, mătase. Cununa se cumpăra, se împrumuta, se și transmitea, deși se zicea că nu e de bun augur să iei șlaierul și cununa de la alta, că nu știi ce și cum. Asta rețin eu că se discuta. Depindea de condiția materială a fiecăruia, că nu era la îndemâna oricui să facă. Înainte de a apărea șlaierul, era coronița și în spate împleteau din pospan, din buxus din ăsta verde, un arbust verde cu frunză ovală. Sau se împleteau din ramuri de rozmalin. La coroniță era completată partea care era din metal. N-au pus din primul val și voalul, era prea domnesc. Și fata era îmbrăcată indiscutabil țărănește. Era pă vremea aceea indiscutabil cămașa făcută de ea și îi cosea cămașa și mirelui. Mai târziu le făceau mamele mirilor. Dar cămașa, atenție, nu cojocul, nu halubele, nu gatii, atenție, nu-i făcea gatii. Îi făcea cămașa ca danie sentimentală a viitoarei soții, către viitorul soț. El, în această situație, venea și cumpăra șlaierul. Și soacra mare trebuia să cumpere un batic scump. Îi zicea baț. Și îmbălțuirea miresei o făcea stegarul. Se pune baticul pe steag, se lua cununa cu steagul. Fata își lua baticul și era o strigătură:

Dintr-o miresucă mândră,
Am făcut o babă hâdă.

Cei care voiau să-l ironizeze pe mire, îi lua clopul cu struț și îi pune un clop rău ca să rădă, ca să facă atmosferă. Unii o lua de bun augur, alții se supărau, alții se simțeau batjocuriți și făceau scandal.

Nunta avea linia următoare: dacă mireasa mergea la casa mirelui de noră, nunta începea la mireasă, se făcea nuntă până la miezul nopții, după care se ducea la casa mirelui și rămânea. La ora 9-10 se mergea cu prânzul. Aia îmi plăcea mie, știu când am fost fecior, era cea mai frumoasă secvență când se adunau cele două familii. Când? Când se înțelegeau părinții, când se iubeau tinerii, când se înțelegeau cele două familii, când era armonie. Și se petrecea până la ora 14.00, 15.00, 16.00. La prânz veneau părinții miresei cu zestrea, ori la socri ori la casa feciorului, depinde unde rămânea fata. Dacă mirele mergea de ginere, era invers. Se venea cu prânzul din cealaltă parte. Se plătea situația când ai mărș numai să-ți pui clopu-n cui.

În a doua seară se duceau colacii la nănași. Era ornamentată toată masa cu colaci, pâine împistrită și mirii cu familiile le duceau nănașilor colaci. Și nănașul, ca gazdă, oferea cinstea. Unii dacă aveau posibilități o făceau cu ceteră, alții ofereau o masă de familie decentă.

Am fost și stegar la nunți cu strigături. Și erau niște fete cu strigături pregătite, dar le-am întrecut pe amândouă, că eu le cream. Dar nu le mai țin minte, alea erau ad-hoc, aș minți să vă spun că le știu. Dar încerc să-mi amintesc. În raport cu mirele, ca stegar puteai fi ironizat sau lăudat. Fele astea erau de vârsta mea și eu eram deja cu armata terminată,

eram domn cu ceva școală, aveam bacalaureatul și cu o admitere ratată. Și atunci am avut un duel cu fetele, era frumos, dar am învins prin știința versificării. Era hore, erau în cerc și una striga și cealaltă îi șoptea ce să strige. Și eu le întorceam ca și cum ar fi un duel de epigrame. Am avut o prețuire din partea satului, apoi am publicat și au zis că sunt poet și apoi m-am străduit „să transform porecla în renume” cum a zis Alecsandri și sunt membru al Uniunii Scriitorilor. În 1967 am făcut Cercul de Literatură și Creației „Mihai Eminescu”. Din 1968 am fost profesor la Petrova. Eu sunt depozitar al celor văzute, ceea ce v-am spus, vă sigur că am și trăit. Acum nu știu dacă și bine observat.

- Ce se oferea ca zestre?

- Era trusoul, domnule. Era întâi așternutul minimal și totul era în funcție de puterea economică a familiei. Se dădea vacă, porc, oi.

Feciorul ca să fie în demnitate, trebuia neapărat să vină cu o pereche de cai și tot atelajul și toate sculele de tânjea, de plug, nu venea cu calu de căpăstru. Țsta era „trusoul” mirelui. Dacă era sărac, mergea și el cu ce putea. Aceștia săraci, dacă lucrau în lume bună, la nemneși, la bogăți, primeau de la bogăți o jurincă, două, trei oi, doi, trei porci, ca să dea cheag gospodăriei.

S-a întâmplat ca feciorul să fie slugă la o familie bogată și fata era slujnică în casă, făcea menaj, dacă s-au întâlnit două slugi, cei doi stăpâni dacă erau oameni de treabă, îi înzestrau, le făceau și casă. Toate erau plătite practic în timp, numai că unii nu exploatau atât de sângeros, erau mai generoși. La Sânmedru era bilanțul slugilor, îi zicea și „ziua răilor”. Răii erau slugile mai puțin apreciate sau căroră nu li se continua convenția. Și cei buni rămâneau de slugi mai departe. Li se dădea un rând de halube, oaie, jurincă, nu se dădeau bani, era în natură totul. Erau și slugi rele, ziceau că o mâncat lupul oaia și o mâncau ei. Dar trebuia să-i ducă gazdei un semn, era o întreagă poveste, am asistat și la așa ceva. Făcea ăla semn că nu știu ce, dar tot cineva știa că el o mâncat-o, nu lupul. Și nu o mânca singur, știa lumea, i-o fost poftă, dar să-și mănânce a lui, nu a stăpânului. Avea și el strictul necesar, apoi pofta ce-am poftit. Merită să vă spun asta. Eram cu tata, aveam 7-8 ani. La bătrâni ne duceam în povești, mă duceam cu tata, îmi plăcea să ascult povești. Se tratau cu un pic de groșior ori cu o delicatesă a casei. Nu-i da piciori pă plită ori cârnați, îi dădea ceva delicat în raport cu masa obișnuită. Și bătrânii ăia aveau o slugă și sluga aceea era copil orfan. Vreo șase copii o rămas orfani și i-o dat de slugă și pentru mâncare și ca să-i îmbrace. El o fost atât de deștept, o devenit un mare antreprenor. Bătrânii nu luau în seamă ce mănâncă la Paști și la Crăciun, „este lapte, mâncăm”. Copilul mergea cu vacile bătrânilor și le lua și pe ale vecinilor și primea câte un leu. Și-o adus la Paști o sticlă de vin, ca să fie sărbătoare. Și a povestit asta o mătușă, „măi, vezi, tu, pruncu ăsta îi slugă bun, a fi și stăpân bun”. Eu am auzit povestea asta atunci, dar n-am priceput-o. O început școlarizarea, o trebuit să își facă studiile, să își dea atestatul de drujbist. Și era la fără frecvență. Nevastă-mea era directoare, eu profesor și omul pe care l-am văzut eu în acea postură atunci, ne-o venit și ne-am împrietenit, i-am meditat și pruncii și fata, i-am botezat și pruncii și nepoții. Dar unde vreau să ajung? Sluga bun poate fi și stăpân bun, sluga rea, nu poate fi niciodată stăpân

bun. Asta v-o spun eu faptic, nu din auzite de la cutărelu sau cutărică.

Să ne întoarcem la oile noastre, vis - a - vis de ziua răilor. Cei buni rămăneau și stăpânii le făceau casă, le dădeau pământ și ajungeau în rândul lumii, de puteau să se căsătorească în rang superior condiției lor. Nemneșii scăpătați, luau porțieși și s-a făcut apoi melanjul social. În istorie au fost și „pârâți”, adică falși care s-au dat nemneși.

- Care sunt numele de nemneși în Petrova?

- Toate cele din Enciclopedia lui Filipașcu. Noi suntem Petrovai și Dolha. Din această familie de la 1418 au derivat în funcție de nume. Au fost recunoașteri nobiliare de trei ori. Nobilii erau recunoscuți cu statutul, dar aveau și obligații, nu doar privilegii. Dacă erai nobil și te chema regele, trebuia să-i trimiți luptători, cu cal, cu harnașament și arme. Unii chiar dintre ei mergeau și luptau în zona lui Iancu de Hunedoara, Matei Corvin. Matei Corvin, în lupta de la Baia, o fost salvat de maramureșeni. A fost rănit în spate și s-a refugiat la Sibiu. Și era echipa „Sumanelor negre”. Erau renumiți ca gardă. Și unii dintre ei au devenit nobili. Cei emancipați care se duceau în armată și dobândeau grade militare, erau apreciați foarte mult de nobilii unguri.

Ajungem la Postu Mare care se ținea în formulele stricte. La noi n-a fost floarea soarelui. Se făcea ulei din sâmburi de dovleac, se duceau pe Mara la oloieniță. Dacă se aduceau doi, tri litri de oloi, era foarte bun. Se făceau plăcinte, se ungeau cu ulei cu pana, nu se turna. Se introducea pana în sticlă și se ungea și se pune turta sau plăcinta. Se mai făceau pă șpori scrijele, se făceau hrenzăle (rețetă moștenită de la evrei, cartofi răzuiți cu condimente), pupi de mălai, fasole, poame.

Poamele se uscau în două forme, ori pe șir, mărul crăpat și pus pe ață la uscat. Mai puneau prune, pere, pere pădurețe. Și rutenii erau mai perfecționiști la capitolul asta, aveau afumătoare specială. Era un grătar de lemn împletit și din jos făceau foc. Era o groapă în pantă zidită din piatră, cu forme, cu fețe, ca la cuptor și o împletitură prinsă în rame în același sistem ca și coșul de la mălai. Și nu se mâncau cu zahăr, unii aveau stupi, bunica mea avea stupi, ce ne lingeam pe degete când aveam câte un pic de miere, ne dădea câte o sticlă. Bunica nu vindea miere pentru bani, ci pentru lucru, trebuia să-i prestezi. O mai fi vândut și pe bani, la care au avut, așa cum se vindea brânza, se vindea slămina, mălaiul, de toate. Unii mergeau la piață, alții se duceau la târg. Plusul producției se valorifica.

Eu am prins vremuri foarte grele. La Paști, umblau numai copiii și oamenii săraci după ouă crude în Joi Mari și după cocuți, covrigi, colăcei. Copiii umblau și săraci și bogăți, nediferențiat și făceau întrecere câte ouă o adunat. Era așa o performanță. Era o danie de sorginte creștină. Cel puțin un ou primea, dar primea și în raport de relațiile familiilor. La nepot îi dădea două sau trei. Era legea asta, să nu pleci de la casă fără danie, era cutumă sfântă. Ouă roșii la noi eu nu am văzut decât când eram deja la liceu. Mama n-o roșit până ce am venit eu de la liceu și atunci le-o roșit în coji de ceapă. Când am avut eu copii, le-am vopsit și le-am scris cu carioci și am desenat iepurași și nu știu ce floricele. Asta în anii '70. La noi n-a fost niciodată ciocnitul ouălor la Paști. La Paști, în prima zi, nimeni, nimic, toată lumea stătea acasă. A doua zi, era toată lumea în sintirim. Se juca „Tri și fuga”,

un soi de oină, „De-a picu”, „De-a portița”, „De-a roata în var”, „De-a burzica iedu”. La „De-a picu” era un grup de fete și băieți și tot treceau pe sub mână, așa înconjurând biserica. Să jucau cărți, „Șptic”, „Barbunc”.

- Mergeau și bătrânii de Paști în sintirim?

- Daaa! Mergeau pe structuri. N-oi uita niciodată, un bătrân mai luminat, aveam vreo 7-8 ani și îmi plăcea să aud povești, că bătrânii povesteau din război, asta era repertoriul lor. Unii acceptau să intre tinerii și să asculte. Alții strigau: „bă, ce stai tu aicea?” Altu o zis: „nu, mă, lasă să asculte pruncu, să le ducă mai departe”.

A doua zi de Paști se făceau jocuri în casă, la fete, la băieți, erau locuri care admiteau asta. Uneori se plătea, se angajau ceterași, fetele aduceau de mâncare, băieții de băut.

- Ceterașii erau plătiți doar de către feciori?

- Da. Era clar asta și de multe ori erau plătiți în natură, cu lemne, cu un car de lemne din pădure. Nu plăteau pe loc, era pe garanție, știa lumea că nu mai venea ăla să cânte altădată dacă nu-i plăteau.

- Aveați ceterași în sat?

- Da! Aveam vreo 10-15. Noi suntem comuna cu cei mai mulți țigani împământeniți, nu știe niciunul țigănește. Fiul meu Bogdan a făcut observația că țiganii se aciiau aici pentru că munceau pentru puțin și laudau stăpânii. Cel mai mare ceteraș era ocărât Finanțu. După război s-a dus cu grenadă la pești. Și i-au explodat mâinile, a rămas fără mâini. Și nevasta se iubea cu alt ceteraș.

Pâine de grâu mâncam la Crăciun, An Nou, Bobotează și la Paști, la Rusalii poate da, poate nu. Mâncam neapărat la Sfântă Mărie că atunci măcinam grâu. Ucrainenii mai măcinau și hrișcă, noi nu aveam decât grâu, secară, orz. Dar nu aveam cantități, era totul puțin. Dar se făcea totuși mâncare bună, plăcintă de mălai cu groșior. La un Paști, n-a fost de unde și am cumpărat griș și l-am măcinat și o făcut mama pască. Mergea tata după mălai la Năsăud, aducea câte un măciniș. Mai mult mâncam brânză și lapte, decât colesă și pită. Se mânca în schimb, mult cartoful și zamă și fript, copt, fiert și cu ai sau cu lapte, hrenzăle. Cartoful nu știu să fi avut deficit. Delicatesă era grâul, aveam 100-200 kg. Ori îl făceai negru la morile noastre ori mergeai la Sighet la moară și scoteai două tipuri de făină, de piclu, de nula, neagră și tărățe. Mergeau cu caru, se asociau mai mulți. Nu pe tren, nu cu mașini. Lângă biserica ucraineană din Sighet era moară de foc, aia era de picluit, „meri a piclui”, numa la Sighet se făcea treaba asta. Și carne aveau, care aveau. Noi eram ca de mijloc, deși suntem nemneși ca sorginte. Erau câțiva bogați care își puteau permite. Dar porcu o fo porc, uneori și doi pe an, oi tăiate iarna și mielul de la Paști și găinile care se tăiau pe parcursul anului. Dar nu să spun că ajungeam la o sațietate, ci, aveam și noi degustări firești, combinate cu brânza. Se mai tăiau miei pe parcursul anului, se mai tăiau și viței. Și se tăiau foarte frecvent oi, tata tăia fie iertat! Era un fel de măcelar, tăie oi și porci și era plătit nu în bani, ci cu carne.

- Ce metode aveți de a păstra carnea?

- În principal o fost fumul și slatina de la Coștiui. Și apoi o venit modelul în 1970, carnea la borcan, friptă, cu unsoare turnată peste ea. Așa se făcea și de porc și uneori făceau așa și cu carnea de vițel. Cea de vițel se punea în untură de porc.

- La Coștiui cum se proceda, ce se făcea acolo?

- Se duceau cu carul, că trebuia să aduci cu butoiul. Și unii vindeau, făceau negoț cu slatina. Era izvorul acolo la Coștiui. Noi aveam ton cu slatină, nu am cumpărat sare niciodată. Noi am avut și car și cai și aduceam, nu trebuia să plătim. Coștiuiul e aproape.

La Moisei am mers cu bunica mea pe jos, 40 de km. Seara plecam pe la 4-5. Sau mergeam cu căruța la mănăstire. Atunci neapărat mergeam cu merinde de paradă, cum se spune, din grâu, cu pupeze, cu plăcinte, cu bunătăți.

Toată lumea muncea, toată lumea lucra pământul, toate petecele erau cultivate, cosite, lucrate, cărăle umblau, noaptea cărau căruțele cartofi, mălai, mere. Era producție, aduceau totul acasă. Și începea Postul Crăciunului.

- Ați participat la șezători?

- Daaa! Poi astea erau numai în post. Când eram fecior n-am prea umblat, eram domn. Dar am participat când am fost mic, cu mama, dar la șezători din astea mai „coapte”, nu la cele de fete. Și femeile se adunau cu lucrul, una torcea, una împletea. Sau erau improvizate la una care avea tiară. Și se duceau și nu făceau anume un deranj, că tiara însăși era un deranj.

- Și se duceau lemne la casa șezătorii?

- Unde am participat eu, nu. Dar fetele când participau la șezătoare la niște bătrâne, duceau lemne, loampă. Alea erau de uzanță, le erau duse bătrânilor. La astea eu nu am participat, deși șezătorile erau încă vii. Nevasta mea și-o făcut țoluri, părinții i-au făcut covoare. Și după ce am devenit profesori am mai salvat câteva din sat, că era păcat să se piardă. Am investit și în câteva tablouri și în câteva țesături de valoare. Nu știu cine le va prețui în continuare.

Se tăia porcul, se conserva carnea cum v-am spus, erau oameni pricepuți în a tăia carnea și tata era unul dintre ei. Mama pregătea caltaboș, cârnați și tăte celelalte. Și cei pricepuți doar tăiau și tranșau porcul, desfăceau mațele și le puneau într-o cotarcă. Atât, atât lucra „măcelarul”.

- Se făcea pomana porcului?

- Nu țin minte să fi făcut masa porcului cum se face acuma, nu se făcea niciodată. Dar se dădea mâncare pregătită, păsatic, cârnați, la cei apropiați. Și ei la rândul lor, făceau același gest. Masa porcului era doar a familiei, stam noi, să-i mâncăm urechile, coada. Eu nu țin minte să vină cineva din vecini să ajute la prepararea produselor. Iar măcelarul improvizat era răsplătit în carne.

Colinzile începeau de la intratul în Post, le învățau copiii. Se umbla cu Steaua, se umbla cu Capra, se umbla cu Tri crai. Era mare sărbătoare, mare, Viflaimul, care se juca și în timpul comunismului la noi.

- De unde se învățau colindele?

- De la părinți, bunici, apoi o venit cele laice, tipărite, cu Moșul Gerilă în loc de Crăciun.

Crăciunul era cea mai mare sărbătoare a anului, din punctul meu de vedere, care a început să mă fascineze până am regizat-o. Și am mers să văd câteva reprezentații, dar am observat că acum fac câteva excentrisme vulgare care ies din decența piesei. Și nu m-am mai dus, nu ascultă și ies din tipar. Vor să facă pe grozavii și ies din tipare.

Vreau să tipăresc neapărat „Viflaemul”, din ediția din 1922, făcută de feciorul lui Petru Bilițiu Dăncuș, un învățător celebru în Ieud. Și el a scris „Viflaemul”. Și ăla circula pe foi, pe caiete, pe nu știu ce. Eu am un exemplar cu tipăritura din 1922, cu prefața fiului său, Ioan Bilițiu Dăncuș și cu dramă religioasă făcută cu tot dichisul. La capăt am pus o mică bibliografie a învățătorului. Și de ce? Pentru că a fost cel mai fascinant moment din copilăria mea. Noaptea ne temeam de draci să nu ne ia. Trebuia să te duci cu bani, ziceau că vor lei. Era tot satul într-o vibrație comunitară puternică.

- Ați fost într-o vibrație comunitară puternică și la muncile câmpului? Ați mers?

- Da, da, da. Dă-mi un cal să-l călăresc, dă-mi un car să-l conduc, dă-mi un plug. Eu am trăit până mi-o plecat pruncii la facultate, ca țăranul. Am avut vacă, porc, găini, mi-am cosit coșășina, mi-am făcut lucrul. Am mai luat și coșăși și greblătoare, nu salahoream eu mereu. Mama mulgea vaca, nevastă-mea sapă ca orice femeie din sat, greblă sau vârșé clăi. Noi suntem prunci de țărani, vorba lui Marin Preda, „țăranul și ajuns academician, tot țăran e”. N-avem stofă de docti, dar pruncii mei îs domni.

Eu nu am cercetat folclorul, eu l-am practicat și l-am trăit. Când m-am dus la un chef, am cântat și m-am veselit și am jucat.

- Ne cântați ceva?

- Nu cânt rău, mai cântam la petrecerile acestea hibride, de domni și țărani. Eu am fost în revista „Mișcarea echinoxistă”, în 71, 72 de la Cluj. Și la „Sărbătoarea echinoctiului”, niște țigani m-au pus să cânt și m-au aplaudat și nu m-au lăsat să plec. Și am mai impresionat cu variantele de la „Săraca inima mé”:

Săraca inima mé,
Unde vede o fântâné,
O tulbură ș-apoi bé.
Zice că așé-i învățată,
Tăt cu apă tulburată.

Melodia care mie mi-a plăcut și pe care am practicat-o, a fost de la mersul în armată. Că nu am intrat din primul an la facultate și am mers în armată. Și pentru familie, eram obligat să fac joc și să-mi invit prietenii și apropiații. Și am făcut băulaș, adică veselie cu mâncare și băutură. În armată am mers ca orice țăran. Primeai ordin de mers în armată și țăranul purta ordinul la clop, făcut armonică. Era o onoare să mergi în armată. Dacă erai respins la recrutare, era bai, știai că ești cu hetică, cu boli, cu treburi. Bărbatul care era bărbat, trebuia să facă armata. Eu nu am purtat ordinul nici în clop, nici la căciulă, unii îl purtau prins la rever cu ac de siguranță. Dar am făcut ceremonialul. Cine a venit? Bunicii mei, mătușile mele, părinții mei și prietenii și prietenele mele, care îmi erau colege la școală, că deja predam. Acolo a fost mixtură, a fost și magnetofon cu ceva piese domnești și am plătit și un ceteraș pentru restul lumii. Și de când mi-ați spus că veniți și că sunteți de specialitate, tot mă gândesc la Horea cătanelor:

Eu mă duc mândră-n cătane,
Tu rămâi și spală haine,
Și le spală-n soponele,
Și le uscă-n dor și jele
De unde cătana pleacă,
Rămâne casa săracă,
Rămân boii-njugați
Și părinți supărați.

Tinerii m-o-nsoțit până la gară și tata m-o-nsoțit până la Vișeu. Se mergea la tren sau la autobuz. Și până am plecat, tata o stat și mi-o ținut valiza din lemn. Unii și-o confecționau, alții o împrumutau, făcea câte o valiză două, trei armate. Ceterașii veneau până la gară sau la autobuz.